

Mojca Ramšak

“MED SLAVISTI VELJAM ZA ETNOLOGINJO, MED ETNOLOGI ZA SLAVISTKO.”

INTERVJU Z DR. MARIJO STANONIK

Rojena je bila na Dobračevi pri Žireh, kmalu po drugi svetovni vojni, leta 1947. Po dolgih iskanjih in praznini, ki jo je navdajala kot pisarniško delavko v tovarni čevljev Alpina Žiri, je sklenila zapustiti varno gmotno eksistenco in se podala v Ljubljano znanju naproti. Leta 1974 je diplomirala iz slavistike in etnologije na Filozofski fakulteti in istega leta srečno pristala na Inštitutu za slovensko narodopisje pri SAZU, čeprav jo je zanimalo predvsem raziskovanje razbitih in raztresenih Slovencev po svetu. Leta 1987 je magistrirala z delom *Promet v Žireh*, ki izšlo še istega leta pod naslovom *Promet na Žirovskem: etnološki vidik: od popotne palice do avtomobila: dlje če greš, dlje ti kaže*.

Od začetka sedemdesetih let je zbirala gradivo za slovensko narodnoosvobodilno pesništvo in po dvajsetih letih to tematiko ubesedila ter se v doktorski disertaciji formalno oddolžila vprašanju, ki so jo spremljala tako dolgo. Leta 1993 je v Zagrebu doktorirala z disertacijo *Kontekstualnost in žanrski sistem slovenskega narodnoosvobodilnega pesništva* (delo je izšlo pod naslovom *Iz kaosa kozmos*, Ljubljana 1995, že prej pa okružki tega dela, in sicer *Poezija konteksta 1-2*, “*Pozdravljeno trpljenje*”, “*Na tleh leže slovenstva stebri stari*, Ljubljana 1993). V disertaciji je povezala slavistiko z etnologijo, poleg strokovnega erosa pa jo je gnala naprej tudi želja po preseganju medvojnne sprtosti v Sloveniji.

Sedaj raziskuje predvsem zgodovino in teorijo slovs-tvene folkore (*Slovstvena folklorja v domačem okolju*, Ljubljana 1990), razmere med slovstveno folkloro in literaturo ter obdeluje etnološke in kulturnozgodovinske teme predvsem z žirovskega območja (*Čebela - žlabtna spremljevalka slovenske kulture*, Ljubljana 1995; *Štiri matere - ena ljubezen*, Ljubljana 1997).

Kot glavna urednica zbirke *Glasovi* od leta 1988 razpreda mrežo zapisovalcev folklornih pripovedi v vseh slovenskih pokrajinah. Sodelavce zbiralce, v glavnem neetnologe, je vsaj šestnajstkrat uspešno podučila o tehnikah zbiranja in priprave gradiva za tisk - toliko knjig je v zbirki *Glasovi* namreč do sedaj že izšlo. Pri zadnjih sedmih knjigah so dodane še zgoščenke, ki narečno gradivo še bolj približajo bralcu - poslušalcu. Kot glavna urednica revije *Traditiones* med letoma 1994 in 1998 je uspešno prestopala v večdisciplinar-

nost, kadar je presodila, da etnološko orodje ni zadostno ali je premalo učinkovito in da lahko sorodne discipline obogatijo tudi etnologijo. S tem si je nakopala več neprijetnosti kot pohval, predvsem zaradi (velikokrat navidezne) ogroženosti intergritete etnologov. Povezovanje humanističnih disciplin ostaja njena želja v znanosti še naprej, celovit pogled na človeka in ohranjanje njegovega dostojanstva pa glavno delovno vodilo.

Marija Stanonik
ob predstavitvi 11. knjige iz zbirke "Glasovi". Idrija, 1995.

Vaša znanstvena pot ni bila jasno začrtana že takoj po končani srednji ekonomski šoli, saj ste se sprva zaposlili v tovarni čevljev Alpina Žiri. Tam niste bili srečni, to ste mi nekoč že omenili, tako da ste sklenili študirati etnologijo in slavistiko. Zakaj ste izbrali prav ti dve smeri in v kakšni vlogi ste se videli?

Srednja ekonomska šola seveda ne vodi v znanost, pa saj tudi z gimnazije usmerjenost vanjo ni nujna. Če bi ne bil po sredi denar, bi se po osnovni šoli prejkone odpravila na srednjo medicinsko, tako pa sem po realnem premisleku potrkala za štipendijo v žirovski žitnici, v tovarni Alpina. To je bila zame edina možnost, da si pridobim srednješolsko izobrazbo, čeprav sem se, preden sem se sploh odpravila od doma, zelo zavedala, da se z navedeno šolo oddaljujem od svojih najintimnejših interesov. Na delo "v pisarni" so v tedanjem kmečko-podeželskem okolju praviloma gledali postrani, kar se kaže že iz besednih zvez: "biti v službi" -

“hoditi v tovarno”, “delati”, npr. “on bo delal ja!”, češ ni mu do tega, da bi obdržal kmetijo. Dolgo sem razmišljala o pomenskih premikih, ki se kažejo v jeziku glede na te tri klasične oblike zaposlitve v obdobju petdesetih do sedemdesetih let (temeljiteje o tem v razpravi *Govorjena beseda na križišču jezikoslovja in etnologije*. Slavistična revija 42/1994, str. 282-303).

Kakor koli že, ekonomska srednja šola je bila še najbližja gimnaziji in režim na kranjski je veljal za izredno zahtevnega. Če verjamate ali ne, kapljice sem imela na roki od strahu v prvem letniku pred spraševanjem slovenščine. Prof. Vilko Rus je prvo uro vprašal, kdo od navzočih je imel v osnovni šoli odlično pri tem predmetu. Ni bilo dolgo, ko smo sedeli v prvi vrsti, druge je posadil zadaj, nas pa spraševal celo uro. Zelo sem bila ponosna nanj, ko sem odkrila, da je avtor učbenika za svoj predmet. To je bila priložnost za ozaveščanje, da je v ozadju posredovane snovi iz knjig živa osebnost. Tedaj o strokovnem delu ni bilo nikakršnih predstavitev - kot jih je danes obilica! - v javnih občilih, vsaj do zelene srednješolke niso prišle. V Kranju smo imeli odlične profesorje in profesorice, vendar sem se notranje odločila, da se bom posebej trudila pri slovenščini, zemljepis in zgodovini, predmetih, ki so mi bili že v osnovni šoli najbližji.

Tudi matematika in z njo povezane druge predmete sem imela rada, preglavice pa sem imela s strojepisjem in telovadbo. Danes mi je žal le neskončnih ur, ki smo jih zabili v vadbo stenografije. Ko bi jih pol toliko porabili za učenje kakega tujega jezika, kako bi ga znali! S čim so se že takrat posebej ukvarjale moje misli, se kaže iz odločitve, da sem se odločila za maturitetno nalogo - tedaj smo poleg slovenščine, matematike in dveh strokovnih predmetov morali oddati tudi samostojen pisni izdelek - iz slovenskega izseljenstva ali vprašanj slovenskega zamejstva. Po gradivo za le-to sem odšla celo v ljubljansko NUK in pozneje, ko sem bila že v Ljubljani, sem dognala, da je bil gospod Ivo Juvančič tisti gospod, ki me je na njenem hodniku pri katalogih spraševal o temi in me spravil v zadrego z vprašanjem, ali imam namen delati iz tega doktorat. Takrat sem menda prvič slišala za to besedo, ne da bi vedela, kaj se skriva za njo! Še danes hranim kopijo naloge *Slovensko ozemlje v Italiji in Avstriji*. Bolečina, da nisem upoštevala tudi slovenskega etničnega ozemlja na Madžarskem, je prišla na dan v Celovškem zvonu (prim. 5/1987, št. 17, str. 91-92).

Omenjena tema maturitetne naloge kaže, da je v danih okoliščinah žirovska dijakinja skušala slediti notranjemu imperativu in se ni slepo podrejala stereotipnemu šolskemu programu. Zato je bila izredno ponosna na profesorje, ki so ji pri maturi zastavljali vprašanja bolj v skladu z njenimi interesi kot zgolj iz hladne distance maturitetne komisije. Ne vem več, kolikodnevni izlet po tedanji Jugoslaviji, obisk umetnostnih središč in pinakotek v severni Italiji (Milano, Padova, Verona, Benetke), tritedensko bivanje v Provansi v okviru izmenjave mladine med Kranjem in mestom La Ciotat blizu Marseilla so me dokončno prepričali v zavesti, da moje mesto ni v svetu ekonomije, ampak drugje. Kaj je tisto drugo, nisem mogla dešifrirati, saj je bilo videti brezupno, da bi se lahko kako izkopal iz brezna, v katerem sem tičala. Upala sem, da se bo zgodil čudež.

Ravnatelj šole je telefoniral v Alpino, naj “me pustijo iti naprej”, obljubili so mu, toda seveda v skladu z interesi podjetja, na pravo ali ekonomijo. Že sem naredila korak v to smer, toda po premisleku med počitnicami mi je postalo jasno, da bi to moje temeljne stiske ne rešilo. Zaposlila sem

*Učence klekljarske šole v Žireh 1953/1954.
Med njimi je tudi Marija Stanonik.*

Foto: arhiv MS.

se, da bi, v skladu s pogodbo, odslužila štipendijo, a hkrati že od prve plače dajala na stran določen znesek z namenom, da del štipendije odplačam in se tako osvobodim obveznosti. Ob delu sem želela izredno študirati geografijo in sociologijo, vendar mi niso dovolili občasnih odsotnosti za obvezne vaje. Za omenjena dva predmeta je bil namreč mogoč vpis tudi z ekonomske srednje šole brez sprejemnega izpita.

Danes tudi na dveletno delovno izkušnjo v Alpini gledam z dobrohotnostjo, saj mi je dala možnost za iskreno spoštovanje delavcev pri strojih na tekočem traku, temeljito pa se mi je razbil tudi stereotip o lenuharjenju po pisarnah, saj marsikdaj nisem imela časa niti za malico, ko je bilo treba pripraviti dokumentacijo za uvoz materiala, sicer bi proizvodnja lahko zastala. Nikoli si nisem mislila, da bi bila sposobna početi kaj takega... Na zunaj sem bila vestna, odgovorna do zadanih delovnih obveznosti, toda notranje praznine ni bilo konec, kljub temu da sem začnela čutiti, kako me okolje polagoma vsrkava vase. Čutila sem, da je pred mano življenjska odločitev. Ali naj se podredim okolju, ali naj sledim svojemu notranjemu klicu? Bom zmogla?

Presodila sem svoj realni položaj glede na šolsko osvojeno znanje, pregledala študijsko literaturo za izpit za posamezne predmete. Slovenščina je bila zunaj vsake debate. Pri etnologiji je bila navedena strokovna literatura tako z geografskega kot z zgodovinskega področja - in upala sem, da bom s tem pokrila oba omenjena predmeta, ki sta me privlačila že od nekdaj. Še danes se spominjam, da sem pri prof. dr. Kremenšku dobila vprašanje iz Speransovega *Razvoja slovenskega narodnostnega vprašanja*, prof. dr. Vilka Novaka pa sem spravila v začudenje z vednostjo o Kuretovem *Prazničnem letu Slovencev*, ki je tedaj izhajalo v prvi izdaji. Doživela sem ploho prof. dr. Brede Pogorelec, ker sem naglasila Kérnsnik namesto Kersnik, prof. dr. Glušičeve se spominjam kot pomirjujočega vetra po viharju, medtem ko mi je samo vprašanje zbledelo iz spomina.

Hvaležna sem pokojnima atu in mami, da mi nista rekla žal besede, ko sem zapuščala streho nad glavo in zagotovljeno existenco ter se podajala v negotovost študentskega življenja. Kaj če mi ne bo šlo? Za tak primer mi je lajšalo stališče vabilo tedanjega direktorja Alpine, g. Izidorja Rejca, da so mi vrata Alpine vedno odprta, če bi se želela vrniti v Žiri. To je bil največji kompliment, ki sem ga mogla v danem položaju doživeti. In štipendija? Ko sem načela to vprašanje, je tedanji sekretar Ivan Capuder odgovoril: “Kjer ni tožnika, ni sodnika!” Kako sem jima bila hvaležna! Tako

je privarčeni denar, ki je bil namenjen za povračilo študijskega denarja, pomenil prvo osnovo za vzdrževanje v Ljubljani. Postala sem študentka. Najsrečnejša študentka na svetu!

Kaj sem imela pred očmi po končanem študiju? Tako delo, ki bi razbilo in raztreseno Slovence med seboj povezovalo. Metaforično in institucionalno govorjeno: Slovensko izseljenstvo, Inštitut za narodnostna vprašanja.

Možnost za službo se vam je ponudila takoj po diplomi leta 1974 na Inštitutu za slovensko narodopisje pri SAZU, kjer ste imeli možnost uspešno združevati obe študijski smeri in kjer delate še danes. Je bila to izpolnitev poklicnih želja?

Po diplomi leta 1974 sem imela na izbiro dve ali tri mesta na srednji šoli - zdi se mi, da so bile gimnazije - na hodniku oddelka za slavistiko pa sem dobila prvo vabilo za prihod na Inštitut za slovensko narodopisje. Komaj sva končala pogovor z dr. Milkom Matičetovim, že je pristopil k meni akademik prof. dr. Tine Logar in me vabil v dialektološko sekcijo Inštituta za slovenski jezik. Toda že sem dala besedo in nisem je hotela požreti, čeprav sem se skrajno težko zadržala in sem se nemalokrat spraševala, ali sem bila ravna prav. Veliko bi mi bilo prihranjeno, ko bi se bila odločila za slavistiko, tako pa sem pristala na neudoben položaj interdisciplinarnosti, ko me nobena stroka ne jemlje čisto za svojo. Med slavisti veljam za etnologinjo, med etnologi za slavistko. In vendar se mi zdi povezovanje obeh študijskih smeri produktivno, tudi ne bi mogla živeti pod poveznjenim pokrovom ene stroke, vedno moram odpreti vsaj kakšno okence, da pokukam skozenj.

*Pokrajinsko in raziskovalno vam je blizu vaše domače žirovske območje. Obdelali ste ga v svoji magistrski nalogi *Promet na Žirovskem - Etnološki vidik: od popotne palice do avtomobila: dlje če greš, dlje ti kaže, ki je bila objavljena leta 1987, leta 1997 smo pri Slovenskem etnološkem društvu skupaj pripravili knjigo *Štiri matere - ena ljubezen*. Ali vas to okolje tudi raziskovalno navdibuje iz kakega posebnega razloga?**

O tem sem podrobneje pravzaprav pisala v članku *Etnolog in domači kraj* (Loški razgledi 38/1991, str. 171-184). Na kratko: Pri teh člankih gre za več razsežnosti. Najprej sem se želela svojim rojakom, v prvi vrsti čevljarjem, oddolžiti za to, da so mi omogočili izobrazbo, ki mi je bila odsokočna deska - pa kakor koli že - za delo, ki ga zdaj opravljam - spet:

Ob 20-letnici Alpine v Žireh, ko so povabili na ogled tovarne njene upokojeence. Normirski oddelek, 1967.

Foto: arhiv MS.

pa kakor koli že! Drugič so ti članki neke vrste tešenjeje nostalgije po okolju, ki sem ga zapustila - saj veste: Žiri so najlepši kraj na svetu! Čeprav je resnična šala, kadar pravim, da sem v Žireh Ljubljanka in v Ljubljani Žirovka. Tam izkoreninjenje, tu pač parvenij. Tretjič, in to je za etnološko ozaveščeno srenjo bistveno, omejitev na določen prostor mi daje možnost, da se preizkušam v temah, ki jim drugače ne morem priti do živega. Iz etnološke sistematike me je vedno zelo privlačila tudi materialna kultura - pa tudi družbena - in tako si dajem duška z njima na minimalno omejenem prostoru. Takšne mikroanalize pa utegnejo priti prav sistematičnim raziskovalcem posameznih tem s širšega vidika, bodisi tematskega bodisi geografskega.

*Slovensko narodnoosvobodilno pesništvo vas spremlja že od vaše diplomske naloge leta 1972, ko ste se začeli srečevati z avtorji, ki so vam pripovedovali življenjske zgodbe, posebej podrobno iz vojnih dni. Njibovemu trpljenju ste se oddolžili z objavo in analizo v Slovenskem pesništvu upora leta 1987, s "Poezijo konteksta" 1-2 leta 1993, z doktorsko disertacijo *Kontekstualnost in žanrski sistem slovenskega narodnoosvobodilnega pesništva 1941-45*, objavljeno pod naslovom *Iz kaosa kozmos leta 1995*. Čeprav ste želeli v pesmih iz NOB videti človeka in ne ideologijo, pa so vas suvali z leve in desne. Katero gibalo vas je gnalo naprej, da niste omagali pod težo nevednih in privoščljivih politikantov?*

V skladu s predstavljenimi izhodišči sem načrtovala svojo diplomsko nalogo s problematiko slovenskega zamejstva ali izseljenstva. Toda pokojni prof. dr. Jože Koruza, tedaj asistent pri prof. dr. Borisu Paternuju, me je nagovoril, da sem se odločila za temo iz slovenskega narodnoosvobodilnega pesništva - ravno pod vidikom interdisciplinarnosti slavistike in etnologije. Mislila sem si, naj bo, za formalno oddolžitev, a vsekakor se čim prej lotim vprašanj, ki sem jim hotela posvetiti svoje življenje. Izkazalo se je, da je bil to račun brez krčmarja. Prav omenjeno pesništvo je izrazito zaznamovalo moje življenje in delo. Predolga bi bila zgodba, ki bi jo v tej zvezi morala odkrivati. Dolga leta sem si ironično ponavljala, da bom nekoč napisala knjigo z naslovom *Moji šefi*. Danes se še komaj spomnim na to. Hvala Bogu, minilo je.

Kaj je tisto, kar me je krepilo, da sem vztrajala? Saj ste prebrali zadnjo stran na koncu omenjene objavljene disertacije! Če še enkrat ponovim: spoštovanje človeka kot človeka, spoštovanje njegovega prizadevanja za ohranjenje človečnosti, njegovega boja za svobodo; ob tem pa stalna zavest, kako krhko, neobgljeno bitje je človek, da ni nobenega jamstva za njegovo dostojanstvo v njem samem, kajti: Kdor stoji, naj gleda, da ne pade. Poleg strokovne motivacije za vztrajanje in odgovornosti do stotin ljudi, ki sem jih v tej zvezi obiskala in poslušala njihove življenjske izpovedi, je bila v ozadju tudi zelo osebna, tiha odločitev, kako celiti rane medvojne sprtosti na slovenskih tleh, saj me ta in vsakršna slovenska razdvojenost zelo prizadeva. V želji po odpravljanju njenih ran sem pripravila zbirko pesmi iz obeh medvojnih taborov, z naslovom *MOST*, kar je seveda simbolno. Toda kaj, ko razmere zanjo očitno še niso zrele!

*Slovstvena folklor, izraz, ki ste ga v osemdesetih letih uvedli na slovenskih znanstvenih tleh, pri nekaterih folkloristih ni bil sprejet z navdušenjem. Kako si to razlagate? Leta 1990 ste to tematiko predstavili v knjigi *Slovstvena folklor v domačem**

okolju tudi tistemu delu občinstva, s katerim ste že od sedemdesetih let sodelovali pri zbiranju folklornega gradiva - učiteljem. Zakaj menite, da so se prav folkloristi počutili ogrožene?

Teorija je šibka stran slovstvene folkloristike, če se zdaj omejim na specialno področje, kjer se slavistika in etnologija najtesneje srečujeta. Nikoli si nisem mislila, da bi se ukvarjala s teorijo. K temu me je tako rekoč primoral položaj v navzkrižnem ognju etnološke usmeritve, ki folkloristike ni priznavala ne teoretično ne, da tako rečem, moralno, saj je bila sinonim za zaostalo in nevredno; na drugi strani pa se tedanjim napadom vodilni slovenski folkloristi niso bili pripravljali postavljati po robu z edino enakovrednim orožjem, se pravi s teorijo. V tem nejasnem položaju ni bilo mogoče vzdržati in hlastno sem začela študirati tujo literaturo vse počez in povprek, dokler se mi niso polagoma razbistrili pojmi in sem skušala posamezna vprašanja predstaviti tudi s pomočjo domačega gradiva in z revidiranjem tujih dognanj, ki bi, kolikor je mogoče, ustrezala naši tradiciji. Za vprašanja terminologije sem na primer zbirala gradivo deset let. Če boste pozorno brali, opazite, da je prvi članek z zvezo "slovstvena folklor" objavljen leta 1980, medtem ko sta razpravi, v katerih dokončno javno utemeljim, zakaj se odločam zanj, objavljeni leta 1991/1992. Kolikor mi je bilo kdaj kaj navrženo, slovenski slovstveni folkloristi - je z etnologijo drugače? - mojih razprav ne berejo. Česar pa človek ne pozna, se navadno tudi boji ali se mu upira. To je eden od odgovorov na vaše vprašanje. Natančnih vzrokov za odpor proti prizadevanjem za sistematiko in terminološko ureditev stroke pač ne poznam.

Zaradi kakšne potrebe je nastala zamisel za zbiranje folklornega gradiva s celotnega slovenskega etničnega ozemlja, ki ga objavljate v zbirki Glasovi že od leta 1988?

Kmalu po prihodu na sedanje delovno mesto mi je postalo jasno, da nadrejeni pričakujejo od mene predvsem marljivo terensko delavko, ki naj rešuje, kar je zapisano izginotju in propadu. Vendar pa sem bila popolnoma prepuščena sama sebi, kako se dela lotiti. Z dr. Milkom Maticetovim nisem bila "na praksi" niti enkrat - niti v Reziji niti kje drugje. Poleg tega mi je zaradi razrahljanega zdravja postalo jasno, da ne bom mogla nikoli tako ustreči željam svojih starejših sodelavcev, kakor bi tudi sama hotela. Z informatorji navadno vzpostavim lep stik.

Toda pri zbiranju slovstvene folklorje je drugače. Pri njej ne gre le za snov, vsebino, ampak tudi za obliko, za jezikovno podobo snovi oz. vsebine. Lastna terenska izkušnja me je naučila, da že moj bodisi narečno obarvani govor, če sem se sprostila, ali govor sorazmerno blizu knjižnemu jeziku, če sem ostajala na ravni strokovne odgovornosti, prepričuje sogovornikom, da bi dali od sebe najlepše in najboljše, kar zmore njihov jezik v obeh pomenih besede: kot telesni organ in kot sredstvo sporazumevanja v filološkem smislu. Ker nisem mogla ne vem kako pogosto odhajati sama k ljudem, sem iskala druge poti, da bi gradivo prihajalo v arhiv (o tem več v članku *O pripravah za izdajo slovenskih povedk*, Traditiones 13/1984, str. 173-183) in iz zvez s posameznimi bolj zagnanimi posamezniki se mi je polagoma izkristalizirala zamisel o sodelavcih: Ti bi pod določenim vodstvom uresničevali poslanstvo, ki bi ga en sam človek nikoli ne mogel izpolniti v doglednem času. To je bilo še toliko nujnejše, ker se je začela poslavljati gener-

acija, ki je še hranila sadove pretekle kulture, čeprav je bil tudi to že večinoma čas po 12. uri.

Zbirka je pokrajinska, "Vsaka vas naj ima svoj glas" je verjetno njen moto, zato so tudi zapisovalci v okolju, kjer zbirajo gradivo, domačini. Kako pridobite sodelavce - ali morajo imeti kakšna posebna znanja, da zapisujejo na terenu? Kje se avtorji lahko priučijo transkribcije?

Temeljna vodila pri urejanju zbirke Glasovi so objavljena že v njeni prvi knjigi *Javorov hudič* Franca Černigoja (1988), drugače pa sem se o tem razpisala v članku ob izidu desete knjige v njej (prim. Traditiones 24/1995, str. 457-463). Kako se nam pridruži nov sodelavec za zbirko, bi lahko skoraj za vsak primer napisala svoj roman ali vsaj kratko prozo. Takole za šalo: Veliko je poklicanih, a malo izvoljenih. Ko se kdo za delo zares odloči, je moj stik z njim, da ne rečem mentorstvo, individualen. Od njega po strokovni plati zahtevam toliko, kolikor je pripravljen dati od sebe.

Pomembno se mi zdi, da je ta postopek v vsaki knjigi na novo opisan. Vsaka knjiga zase je avantura in od avtorjeve osebnosti, strokovnega profila in zahtevnosti do sebe je odvisno, kakšno strokovno raven knjiga dosega. Transkripcija je med najtršimi orehi in tu nam ljubeznivo prihaja na pomoč dialektologinja dr. Vera Smole, občasno pa tudi drugi njeni sodelavci in sodelavke.

Zbirka Glasovi je namenjena širšemu občinstvu, kako pa je s strokovno rabo tega gradiva?

Zbirka Glasovi je prav toliko namenjena širšemu občinstvu kot strokovnemu. Znanstveni aparat vsake knjige ji zagotavlja njeno strokovno relevantnost, k temu skušajo pripomoči tudi ustrezna pojasnila o tem, kar strokovno označujemo kot kontekst in tekstura folklornih pripovedi. Z vsako novo knjigo se kaže večja možnost za nove variante, toda kazala motivov bo vendarle smiselno napraviti šele po dokončanju zbirke. Zdaj je zunaj šestnajst knjig z natančno 3715 folklornimi pripovedmi. Na zemljevidu v posamezni knjigi se lepo vidi, kako z njega polagoma izginjajo bele lise.

"Na terenu". Mlinče, Koroška, 1975.

Foto: arhiv MS.

Premalo je strokovnjakov za slovstveno folkloro, da bi lahko objektivno odgovorila, kako je z odzivom na Glasove, ne da bi me to osebno zadevalo. Upam pa, da raste nov rod študentov, ki bi o tem res že lahko imel ne le svoje stališče,

ampak tudi opravljal konkretne analize.

Zbirko Glasovi dopolnjujejo tudi zgoščenke z izbranim narečnim gradivom. Kakšna je njihova odmevnost pri bralcih in poslušalcih?

Od devete knjige dalje ima del naklade knjig v zbirki Glasovi dodano tudi zgoščenko, kar je seveda tudi finančno ovrednoteno. Na lep odziv je ta novost naletela predvsem pri dialektologih in domačinih, ki imajo za prihodnje rodove ohranjeno svoje narečje kot dokument. Prihaja čas, ko se začenjajo zavedati njegove cene. Vrednosti nečesa se zavemo tedaj, ko se izgublja.

Leta 1995 ste zbrali in uredili tudi sto slovenskih pravljič iz naših dni v knjigi V deveti deželi. Te pravljice ste s pomočjo učiteljev in učencev slovenskih šol, z mladinskimi raziskovalnimi nalogami zbirali že od leta 1974. Kakšne so prednosti in pasti takega zbiranja, kako ste rešili vprašanje zapisovanja, kakšni so bili redakcijski posegi in ureditev gradiva?

Izmed tisoče enot gradiva, ki sem ga zbirala s pomočjo vseh generacij, začenši pred dobrimi dvajsetimi leti, je bilo mogoče izločiti komaj sto pravljič, precej več pa je objave vrednih povedk, anekdot in šal. Prednost "pasivnega načina zbiranja", če smem temu tako reči, je zgolj prihranek časa in denarja, ali pa tudi ne, saj mora organizator potem prečesati vse pridobljeno gradivo, v katerem je veliko drugorazrednega ali še nižjega. Prikrajšan pa je za osebni odnos do njega, ki si ga lahko pridobi zgolj glede na ravnino teksta; pa še to ne docela, saj v tej obliki zapisana besedila ne sledijo dosledno govorjeni različici jezika, ampak ostajajo bližja knjižni varianti. Prav to odločilno vpliva na redakcijo besedil, kar je vedno vzgajanje za kompromis.

Ureditev, urejanje folklornega gradiva pa sploh zahteva posebno potrpežljivost, saj njegova polivalentnost povzroča, da je silno težko najti zanesljiv kriterij za umestitev posamezne enote na ustrezno mesto. Kar tu govorim, se zdi zelo abstraktno, toda kdor je že kdaj poizkušal kaj takega, ve, o čem govorim. Niso redki primeri ob delu za zbirko Glasovi, ko zagnani terenski delavci omagajo ravno pri tej zadnji fazi. Brez pogojev jo opravim zanje.

Simpozij ob 300-letnici izida Valvasorjeve Slave Vojvodine Kranjske, 1989.

Foto: arhiv MS.

Pred kratkim, konec leta 1997, ste predali naprej urejanje Traditiones, revije, ki ste jo zibali in branili od leta 1994 naprej. Kazalo je, da se je pod vašim urednikovanjem revija vsebinsko in količinsko razmahnila, k sodelovanju ste privabili številne avtorje, ki so pisali v okviru razpisanih tem: naš živi jezik, slovsstvena folklor in besede in reči, pripravljate pa še zadnjo številko o identiteti. Kot urednici, ki tudi skoraj bkrati predajam Glasnik, mi je jasno, da vaš umik ni posledica strokovnih nesoglasij - ali pa se morda motim? Kaj vas je tako izčrpalo? Ali menite, da se v slovenski etnologiji dogaja kaj prelomnega ali pa gre preprosto za pomanjkanje strokovne in znanstvene konkurence, ki kvarno vpliva tudi na solidnost in urejenost medčloveških odnosov?

Hvala za komplimente, saj sem za Traditiones v svoji etnološki srenji žela zgolj hlad. Več prijaznosti so doživele zunaj etnoloških krogov. Prav tu je prišla moja interdisciplinarna naravnost najbolj do izraza, kar je kresalo iskre predvsem v uredniškem odboru in mojem bližnjem delovnem okolju. Kljub novim bridkim izkušnjam v tej zvezi sem zajetnih številčk vesela, saj so posvečene bistvenim vprašanjem, ki zadevajo ne le moje delovno obzorje, ampak tudi podstat skupnosti, ki ji pripadam. Če me pri tem del sedanje generacije etnologov gleda postrani, upam, da me bo prihodnost sodila milejše, ker se na splošno krepijo težnje za razmikanje mej. Čas bo pokazal, ali je istočasna zamenjava uredništev pri dveh etnoloških publikacijah znamenje določene krize v stroki ali zgolj naključje. Zase v svojem odhodu ne vidim nič tragičnega. V štiriletnem mandatu sem dala od sebe (namenoma ne rečem etnologiji, ker sem se zavestno trudila za prestopanje njenih meja), kar sem zmogla; ob tem sem se pa tudi marsikaj naučila o sebi in ljudeh okrog mene. Nadaljevanje bi doživljala kot večje ali manjše vegetiranje.

Leta 1997 ste izdali tudi pesniško zbirko Raztrgane korenine. Opus pesmi, ki so objavljene v njej, je v vseh štirih ciklib - Puščava, Raztrgane korenine, Lakota, Prah - melanholičen in izpoveduje grenkobo ljubezni, slutnjo smrti, ki kakor sami pravite, prihaja nazaj kot odmev po mnogih letih. Kaj pa bolj sončni odblesk teh vaših spominov, bo tudi prelit v verze?

Pustimo času čas!

Kdor prelistava in bere vaše knjige, zastrmi nad obširnimi opusom in lepim jezikom. Včasih se mi zdi, da morate sedeti dolgo časa v tišini, ko tehtate težo besed, ki bi primerno izrazile tudi vaš doživljajski svet, ki raste skupaj ob znanosti. Ali je to dar ali pridobitev, ki si ga pridobiš z branjem?

Nič ni podarjeno, čeprav je vse podarjeno!

Marijo Stanonik sem nagovarjala k intervjuju že spomladi leta 1997, ko smo v knjižnici Glasnika SED pripravljali njeno knjigo Štiri matere - ena ljubezen. Na moja vprašanja je čez kako leto želela odgovoriti pisno, intervju pa je bil avtoriziran marca 1998.